

RESTURILE DE FAUNĂ DINTR-O LOCUINȚĂ HALLSTATIONĂ DE LA REMETEA MARE – GOMILA LUI GABOR (JUDEȚUL TIMIȘ)

Georgeta El Susi

Materialul faunistic cercetat provine dintr-o locuință incendiată, săpată în așezarea hallstattiană de la Remetea Mare – Gornila lui Gabor (informații Fl. Medeleț, autorul săpăturii). Au fost analizate un număr de 183 fragmente, dintre care 166 determinate cu precizie, atribuite la 27 indivizi, conform datelor statistice din tab. 1.

Repartiția speciilor în locuință

Tabel 1

Specia	Fragmente	%	NMI	%
Bos taurus	27	15,7	5	18,5
Sus scrofa dom.	33	19,2	5	18,5
Ovis aries	6	3,5	1	3,7
TOTAL DOMESTICE	66	39,7	11	40,7
Cervus elaphus	43	35,1	5	18,5
Sus scrofa ferr.	49	28,6	7	25,9
Bos primigenius	3	1,7	1	3,7
Ursus arctos	3	1,7	1	3,7
Lepus sp.	1	0,5	1	3,7
Martes martes	1	0,5	1	3,7
TOTAL SALBATICE	100	60,3	16	59,2
MAMIFERE	166	97	27	100
Păsări	5	2,9		
Oase nedeterminate	12			
TOTAL ESANTION	183			

În proporție de 80% oasele prezintă o pigmentație roșiatică-negricioasă ca urmare a contactului cu focul. S-a păstrat o cantitate însemnată de oase

întregi, în procent de 60% din eşantion. Restul materialului este fragmentat, având urme de tăiere ori de roadere. Următoarele piese prezintă urme de prelucrare (folosire):

– radius întreg de mistreţ, cu 2/3 din regiunea cranială a diafizei prelucrată; procesul a afectat parţial şi epifiza proximală.

Repartiţia materialului pe regiuni scheletetice

Tabel 2

	Bos taurus	Sus domestic.	Ovis aries	Sus ferrus	Cervus elaph.	Bos primigen.	Ursus arctos	Lepus sp.	Martes martes	TOTAL
Craniu	4		1		1					6
Maxila	2	1			3					6
Mandibula	2	3			1					6
Scapula		1			1					2
Humerus		6		2	2	2			1	13
Radius	3		1	4	2					10
Ulna	2	3		3						8
Metacarp	2	1		3						6
Coxal	1		1	5	3	1		1		12
Femur	3	6	1	6	7		2			25
Tibia	2	2	1	6	8		1			20
Astragal	1	2		7	4					14
Calcaneu	1	4		5	1					11
Metatars	1	2	1	1	3					8
Falanga I	3			5	1					9
Fal. II		2		1						3
Fal. III				1	4					5
Centrotars					2					2
TOTAL	27	33	6	49	43	3	3	1	1	166

– radius proximal drept de cerb, cu faţa cranială a epifizei proximale şi a diafizei şlefuite.

– radius distal de cerb (animal subadult), având regiunea cranială a diafizei şlefuită. Acest proces pare să se continue şi pe diafiză. Întrucât restul piesei lipseşte nu putem preciza până unde se continuă prelucrarea. Posibil ca

toate aceste piese să fi avut o utilizare identică, dacă luăm în considerare faptul că pentru obținerea lor s-a folosit același tip de os, de dimensiuni apropiate, indiferent de specie.

Urmărind distribuția materialului pe regiuni anatomice (tab. 2) se constată că un procent de 54,2% îl reprezintă oasele provenite din regiunile carnoase ale corpului: scapulă, femur, tibie, radius, coxal. 12,8% este procentul fragmentelor din regiunea capului și 34,9% cel al oaselor din regiunile seci: extremitățile distale ale membrilor. Nu au fost identificate vertebre ori fragmente de coaste. Un singur axis de vită s-a păstrat acesta fiind secționat la jumătatea corpului său; probabil la acest nivel al corpului s-a făcut detașarea capului de rest. Cele 12 fragmente nedeterminabile sunt așchii din diafizele oaselor lungi.

Datele metrice ale suinelor

Tabel 3

PIESA	VARIABILITATEA
HUMERUS – Lg. maximă	215,5*
– Lț. trohlee	35,5; 40; 45,5
– Lț. distală	44,5; 52,5; 57,5
RADIUS – Lg. maximă	211; 211,5
– Lț. prox.	42; 42,5; 43
– Gros. prox.	29; 29; 28
– Lț. dist.	50; 50
– Gros. dist.	32; 32,5
TIBIA – Lț. dist.	38,5; 39; 39; 31,5*
– Gros. dist.	36; 33,5; 34; 38; 39; 25,5*
COXAL – Diametru acetab.	43; 44; 46,5; 44; 63
ASTRAGAL – Lg. laterală	50,5; 51,5; 52; 55,5; 56; 57,5; 41*; 42*
– Lg. medială	45; 46,5; 46,5; 48,5; 50; 51,5; 37; 37,5
– Lț. maximă	29; 30,5; 33; 30; 34; 34,5; 25; 25
CALCANEU – Lg. maximă	98; 103; 104,5
– Lț. maximă	37,5; 40,5; 41; 45
METACARP III – Lg. maximă	95
METACARP IV – Lg. maximă	99

* sunt notate oasele de porc

SUINELE

Cele mai multe oase s-au păstrat de la acest grup de mamifere, e vorba de 33 oase de porc și 49 de mistreț. Resturile speciei domestice provin de la 5 indivizi cu următoarele vârste de sacrificare: 9–10 luni (un animal), 12–14 luni (un individ), 21–23 luni (un individ), 24–30 luni (un individ) și peste 3,5 ani, ultimul animal. S-au estimat înălțimi la greabăn de 73,3 cm și 75,1 cm. O talie de 87,2 cm ar putea indica, fie o femelă de mistreț, fie un mascul domestic. Cert este că în zonă există o populație domestică supusă metisajelor cu populația sălbatică, în mod natural.

Materialul atribuit cu certitudine mistrețului aparține la 7 exemplare, cu următoarele vârste de sacrificare: 2 ani, 2,5 ani, 3,5–4 ani (pentru trei exemplare) și peste patru ani, 4 exemplare. Pe 12 piese întregi s-a stabilit o medie a taliei de 98,4 cm (90,3–110).

Dacă se are în vedere distribuția pe regiuni scheletice a materialului suinelor se constată următoarele aspecte. Pentru porc repartitia apare echilibrată, atât pe regiuni corporale, cât și pe părți (dreapta, stânga). În schimb, pentru mistreț, predomină oasele provenite din partea stângă (31 fragmente), față de cea dreaptă (17 oase). De asemenea, nu este reprezentată deloc regiunea capului, astfel că aprecierile asupra vârstelor s-a realizat pe elemente de schelet postcranian. Ponderea cea mai mare o au oasele din regiunea șoldului.

BOVINELE

Speciei domestice aparțin 27 fragmente provenite de la 5 animale, sacrificate după cum urmează: unul în jur de 1,5 ani, altul între 2–2,5 ani, al treilea între 4–4,5 ani și ultimii doi peste 5 ani. Cele trei oase de bour provin de la o femelă adultă, datele lor matrice sunt notate cu asterisc în tabelul 4. Pentru o femelă de *Bos taurus* s-a estimat o talie în medie de 103 cm, pe baza a două oase întregi: un radius cu lg. de 236,5 mm și un metacarp de 174 mm. Animalul a depășit 4,5 ani atunci când fusese sacrificat. Valoarea taliei este mică, ea aflându-se la limita inferioară de variație a bovinelor din așezarea de la Remetea Mare – Gomial lui Pituț (EL SUSI, 1988, 156). Talia se înscrie, mai degrabă în aria dimensională a vitelor din Europa Centrală (BÖKÖNYI, 1981, 105–121).

Pentru bovinele domestice nu am identificat oase aflate în conexiuni anatomice, materialul fiind oarecum disparat, probabil, de aici și numărul relativ mare de indivizi în raport cu eșantionul speciei. Doar pentru bour s-a putut reconstitui o parte de șold, cu coxalul, fragmente de femur (regiunea sa proximală).

OVINELE

Lor le aparțin 6 oase provenind de la un mascul: un corn cu diametru mare bază/diametru mic/circumferință de 42/38/131. Piesa are o lungime de 202 mm.

Dimensiunea	Bovine	Cerb
MANDIBULA		
M1-M3	83	
- Lg. M3	36	
HUMERUS		
- Lț. trohlee	86,5*	
- Lț. distală	96,5	56,5; 68
- Gros. dist.	95	57,5; 63
RADIUS		
- Lț. maximă	236,5;	
- Lț. supr. art.	66,5; 69	56
- Lț. prox.	71; 72,5	64
- Gros. prox.	36; 38	
- Lț. diaf.	34,5	
- Lț. dist.	62; 65; 65	
- Gros. dist.	43; 42; 42	
COXAL		
- Lg. maximă	580*	
- Diametru acetab.	92,5	61
TIBIA		
- Lț. dist.	59; 65,6	54; 54; 55,5; 55,5
- Gros. dist.	45; 49	41; 42; 42,5; 43
METACARP		
- Lg. maximă	(174)	199 (METATARS)
- Lț. prox.	57	42,5; 46,5
- Gros. prox.	33,5	41,5; 44,5
- Lț. diaf.	31	24
- Lț. dist.	-	49,5
- Gros. dist.	-	36,5
CALCANEU		
- Lg. maximă		127,5
- Lț. maximă		45
ASTRGAL		
- Lg. laterală	67; 61,5	56; 58; 58,5; 61
- Lț. maximă	42,5	37; 37,5; 38; 38,5

CERVIDELE

Cerbului îi revin 43 oase aparținând la cinci indivizi, dintre care unul a fost vânat pe la 23–27 luni. Cele două oase întregi par să provină de la un animal cu o talie în jur de 80 cm, probabil o femelă. Și în cazul acestei specii, deși s-au înregistrat fragmente osteologice din toate regiunile scheletului, prevalează totuși cele din regiunea coapse și a membrului inferior.

URSIDELE

De la urs s-au păstrat trei oase întregi, o pereche de femure și o tibie aferentă unuia dintre femure. Femurul stâng este întreg, cu o lungime de la capul femural de 402 mm, lț. distală/grosime distală de 81/71 mm. Micul trohanter este bine schițat, capul femural prezintă ușoare urme de deteriorare. Femurul drept, deși provine de la același animal este ceva mai mic decât corespondentul său. El are lățimea distală/grosimea distală de 79/61, existând, deci diferențe sensibile. Cele două piese prezintă urme de decalcificare și exostoze, mai pronunțate pe tibie, ceea ce indică, alături de alte aspecte morfologice o vârstă avansată pentru animalul ucis. A treia piesă de urs este o tibie stg. cu lg maximă de 295 mm. lț. proximală/grosime de 85,5/66, lț. distală/grosime de 63/36,5 mm. Deteriorările prezente pe capetele femurale nu se leagă de încercările de detașare din cavitățile acetabulare ale coxalelor. Ele sunt roșături ori deteriorări în procesul de fosilizare. O detașare a femurului din cavitatea acetabulară, în procesul de tranșare a animalului e greu de realizat fără a lăsa urme pe condil. Mai probabil, că halca respectivă de carne (ce conținea aceste oase) a fost fiartă (opinie sugerată de autorul săpăturii). Incendierea locuinței, și implicit a oaselor împiedică alte observații asupra modului de preparare a cărnii.

De la *iepure* s-a păstrat un fragment de coxal, cu diametrul acetabular de 13 mm și un os de *jder*, tot o prezență accidentală, care e posibil să nici nu țină de încărcătura faunistică a complexului.

*

* *

Resturile de faună prelevate din locuința respectivă atestă, în această fază preliminară de investigare a sitului sub raport faunistic speciile consumate într-o anumită perioadă de timp de către ocupanții respectivi. Acestea erau, cu predilecție specii sălbatice, ale căror oase reprezintă mai bine de 60% din eșantion. Cu excepția *jderului* toate mamiferele sălbatice aveau un rol preponderent alimentar. Mamiferele domestice sunt reprezentate de vită, oaie, porc. Numărul de indivizi de la care provin oasele este relativ mare pentru o locuință, e vorba de 11 animale domestice și 16 de mamifere vânată. În comparație cu spectrul faunistic de la „Gomial lui Pituț” (așezare amplasată în același areal, cu aceleași condiții bio-geografice), semnalăm ca element nou – ursul – în rest spectrele celor două așezări nu diferă sub raport calitativ ci doar cantitativ (procentele oferite de specii).

Dacă procedăm la o estimare a cantității de carne furnizată de cei 27 indivizi prezumați, obținem în jur de 4270 kg; dintre ele cca 1270 kg (36,8%) oferite de speciile domestice și peste 63% de cele vânat. Evident că aceste calcule sunt incorecte în sensul că animalele respective au fost tranșate și împărțite între membrii așezării respective; așadar numai o parte din cantitate a revenit ocupanților locuinței respective. Făcând abstracție de aceste fapte, la 0,5 kg carne consumată în medie de o persoană pe zi, se ajunge la un consum de 168 kg de persoană/an. Așadar, cele 4270 kg ajungeau timp de un an la 25 persoane, ori 50 persoane pe o durată de jumătate de an. În cazul în care consumul de proteine animale era modificat, datele se schimbă sensibil. Aceste calcule sunt pur teoretice, doar în momentul în care așezarea este integral cercetată sub raport arheologic, ar putea oferi date cât de cât apropiate de realitate.

BIBLIOGRAFIE

- BÖKÖNYI SÁNDOR – 1981, *Eisenzeitliche Tierhaltung und jagd im Jugoslawischen Donau Gebiet. Die Altere Eisenzeit in der Wojwodina und benachbarten Gebieten*, Materijali, XIX (Referate des Symposium Novi-Sad), p. 105–121
- EL SUSI GEORGETA – 1988, *Considerații privind fauna din așezarea hallstattiană timpurie de la Remetea Mare – Gomila lui Pituș, Thraco-Dacica*, T 1X, 1–2, p. 153–160.

THE FAUNAL REMAINS OF A HALLSTATTIAN DWELLING FROM REMETEA-MARE – GOMILA LUI GABOR (TIMIS COUNTY)

Summary

The analysed sample belongs to a burnt dwelling, digged in the hallstattian site from Remetea Mare – Gomila lui Gabor. Were collected about 183 bones, of which 166 were determined as the table 1 shows. Approximately 80% of fragment are burnt and 60% of the sample are whole bones. Some bones are polished: a whole radius of wild boar and two radius of red deer. A distribution of the assemblage on skeletal regions (tab. 2) indicates a 54,2% of fragments from meaty regions, a 34,9% from cranial regions and only 10,9% from the meatless parts. Were not identified ribs or vertebrae. 33 bones become from pig and 49 from wild boar. The measurements of fragments give us some information about the wither's heights. These are: 73,3 cm; 75,1 cm for pig and 90,3–110 (M = 98,4; n = 12) for wild swine (tab. 3). 27 bones were collected from cattle. A 103 cm wither's height was estimated for a cow (tab. 4). Only 6 bones come from a ram. A horncore with the greatest diameter/smallest diameter/circumference of 42/38/131 can be mentioned. A pair of femur and a left tibia belong to a senile brown bear. Determination of age groups emphasises in almost all cases the predominance of adults and matures.